

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Актуальність теми дослідження. Сьогодні процес глобалізації став основним вектором розвитку цивілізації і охопив усі сфери життя людства. Глобалізація безпосередньо й опосередковано впливає на політику, економіку та культуру країн світу. Вона надзвичайно актуалізувала проблему національної ідентичності, яка трансформує, розчиняє її у глобальних процесах міграції, комунікації, демократизації, економізації, комунікації, інформатизації, міграції. Процеси глобалізації розмивають традиційні джерела національної ідентичності, а механізми її формування та підтримки набувають значної пластичності й варіативності.

Мета дослідження. Розкриття поняття «національна ідентичність» та аналіз особливостей розвитку національної ідентичності в умовах глобалізації. Усвідомлення проблем групових ідентичностей як культурної та соціальної єдності різних індивідів, що осмислюють себе як групу та спільноту, володіють культурою, яка ділиться всіма членами групи цінностями, відносинами, нормами.

Вислаб матеріалу. Вплив на динаміку та характер змін у соціально-культурній сфері спонукають до розвитку кризи ідентичності, що є одним із проявів глобалізації. На даний час глобалізація визнається обов'язковою умовою діяльності людства. А також, вона відокремлює як позитивні, так і негативні наслідки для людської ідентичності. В теперішньому світі протягом останніх десяти років, крім глобалізаційних та інтеграційних процесів, визначається обернений напрям, який споріднений із актуалізацією ідентичності народів і країн, їхнім збільшенням націоналістичних бажань та пробудженням їхнього національного буття. Певна ідея має позитивне значення, тому її вважають природною реакцією люду на процеси універсалізації та стандартизації. (Цю ідею вважаємо природною реакцією людина процеси універсалізації та стандартизації, оскільки вона має позитивне значення)?

Бездонну історію має проблема ідентичності у західному філософському звичаї початку ХХ століття. Розуміння проблеми ідентичності встановлювалось соціальною практикою ідентифікації, яка поставала в певний час зародження цієї думки. Тому історико-філософський аналіз ідентичності майже рівноцінний дослідженню суті цієї проблеми даної доби. Як суспільне явище – ідентичність відтісняє процес адаптації самовизначеного суб'єкта до певного соціокультурного безмежжя. В процесі виникнення національна ідентичність має динамічний характер(вдачу). Якщо порівняти націю з етносом, то вона є соціально-економічним та політико-правовим утворення. Національна ідентичність залежить від раціональної свідомості певної особи, етнічної групи, нації громадянських, історичних, політичних цінностей, а також опирається на свідомий вибір людини.

О. Гнатюк зазначив, що національна економіка - це «комплекс спільних переконань, позицій і вірувань, вироблених у процесі формування окремішності спільноти, який поєднувався з акцептацією політичних прагнень певної політичної групи або акцептацією держави» [2, с. 56].

Ідентичність будь-якої національної спільноти можна представити не як ззовні збудований тип «національного характеру», а як її громадську самосвідомість, самовизначення, само вироблення особистого образу і суті самосвідомості. Поняття «національної ідентичності» характеризує вияв групового самоконструювання образу власної національної спільноти, риси якого підпорядковані об'єктивним передумовам і практиці забезпечення ефекту загального впливу, націленого на те, щоб підкоряти їй усі інші ідентичності. Одновимірність національної ідентифікації – це феномен тоталітарної громади. Демократичне суспільство має право на мультинаціональну та багатовимірну національну свідомість. В умовах мультикультурного і полі конфесійного суспільства створення національної ідентичності відбувається тільки на основі етнічних або релігійних ознак, що породжують настороженість і протидію, а також ведуть у глухий кут. У сучасних експериментах проблему національної ідентичності розглядають у двох формах: як ідентичність соціально-політична або громадянська, і як етнонаціональна ідентичність. Існують два типи форм, які відповідають формам національної ідентичності. Готовою політичною формою розвитку тигульного етносу є перший тип, етнічність і культура якого вибирають етнічності та культури меншин, піддають їх структурній асиміляції. На базі використання ідеологічних, організаційних, формують резервів держави створюється другий тип форми національної ідентичності, що надає пріоритет нації, соціально-політичному змісту національної ідентичності, тим самим стримує «національні домагання» етносів. М. Вебер стверджував: «Спільності мови, культури, етнічної ідентичності ще не досить, щоб претендувати на ідентичність національну, політично оформлену націю».

Національна ідентичність багатовимірна за своєю суттю, її формування – непростий і комплексний процес. У монографії «Національна ідентичність» Е. Сміт виділяє спільні риси, що характеризують національну ідентичність: 1) історична земля як рідний край; 2) спільна громадянська та масова культура; 3) спільна історична пам'ять та міфи; 4) спільна економіка з можливістю рухатися в межах національної землі; 5) єдині юридичні права та обов'язки для всіх членів суспільства. Враховуючи це, можна стверджувати, що в створенні національної ідентичності важливе місце належить таким поняттям, як «етноісторична колективна пам'ять», а також «політична міфологія» і «національні міфи». Дослідники стверджують, що у формуванні національної ідентичності відіграє особливу роль історія етносу. Поняття «національної ідентичності» міцно пов'язане з поняттям «історичної традиції». Як стверджує Е. Сміт: «Використовуючи історію та культуру «золотої доби» народу, можна збудувати мораль основи нації». За своїм змістом, використання етноісторії є соціально-політичним: вона має надихнути і очистити люде. У дослідженні «своїх» історії важливо «засвоїти» територіалізовану минувшину «свого народу» та міфологію [1, с. 28-37].

Історична земля, спільна культура і мова, релігія, економічний простір, історична пам'ять і спільні міфи, єдині обов'язки і закони для всіх членів є основними факторами, що впливають на формування національної ідентичності.

З латинського слова «indenticus» походить вислів «ідентичність», що значить «одинаковий», «утожжениий». Це поняття в науці є доволі новим. У вітчизняній науковій думці воно утвердилось після 1990 року, а у зарубіжній – з другої половини ХХ століття. Слово «ідентичність» сьогодні є одним із головних чинників для розуміння(усвідомлення) оточуючих реальій. Цей термін використовується у таких науках як філософія, психологія, соціологія, політологія, етнологія, а також у геополітиці. Філософське усвідомлення ідентичності протягом багатьох століть здійснюється у межах проблеми пізнання як загальної характеристики буття, як зведення множинності до єдиного початку. Питання ідентичності в античній традиції вивчали такі філософи як Платон, Арістотель, Парменід, Плуїн, неоплатоніки. У їхньому уявленні тож замість є головною якістю буття, єдністю, у якій немає розходження і відносини впритул до одноманітності.

У діяльності представників німецької класичної філософії проблема тотожності існування і розмірковування досягає своєї найвищої розробленості. Психологічне пояснення ідентичності в теперішній зарубіжній літературі формується подальших напрямках: символічний інтеракціонізм, аналітична психологія, когнітивні підходи.

Загальновідомим основоположником теорії ідентичності є Ерік Еріксон. Його думку вперше було опубліковано у праці «Дистинкція і суспільство». Він об'єктивно наголошував на міжному зв'язку між ідентичністю людини і суспільством, громадським середовищем індивіда. На думку вченого ідентичність виникає в процесі соціалізації індивіда, входження особистості у суспільство. «Ідентичність – це соціалізована частина «Я»,»- стверджував Еріксон. Він не давав прямого визначення поняття «ідентичність». Цей термін вчений розумів як суб'єктивне одухотворене відчуття цілісності і тотожності. «Ідентичність – це не певна незмінна, раз і назавжди отримана чи успадкована характеристика особистості, навпаки, її природа – процесуальна, динамічна, тобто, змінна,»- зазначав Е. Еріксон. «Криза ідентичності»- це перехід від однієї стадії життя до наступної, в ході чого мало місце становлення нових типів ідентичності [4, с. 324].

У дослідженні феномена ідентичності одним із нових напрямків є її багаторівневе розчленування. М. Губогло вважає, що багаторівнева ідентичність як правило є частим явищем множинної ідентичності, серед яких виділяються професійна, етнічна, гендерна, громадянська, соціальна, расова і конфесійна. Вчений стверджує, що в теперішньому суспільстві ідентичності набувають множинного розуміння, мають тільки історичний характер, залежать від контексту часу і постійно знаходяться у стані трансформації.

Сучасна філософська думка про світ перестає бути закономірною і цілісною системою. Людина – це конкретний представник свого роду, вона узвичаїлася у традиціях, життєвому світі і обставинах. Загалом проблема ідентичності є актуальною та містить багато образів.

Ідентичність – це об'єктивно існуюча структура, у якій подається справжня схожість і відмінність особистісних і групових суб'єктів. Ідентичність можна розглянути з різних сторін: з одного боку факт, який фіксує стан на даний момент часу, а з іншого – природа ідентичності змінна.

Проблеми національної ідентичності, такі як складність і багатовимірність пов'язані з великими понятійно-категоріальними труднощами у теперішній гуманітарній науці, обумовлені неоднозначністю пояснення самого терміну «нація». Обстановка ускладнюється тим, що «немає єдиного алгоритму виникнення та функціонування національних рухів, сучасних націй і національних держав, але ті норми, які існують, стали рухомими і перестають «працювати» в умовах глобалізації» [3, с. 17].

Лисенко О. М. виокремлює такі форми ідентичності:

Етноцентрична ідентичність – некритичний пріоритет якої-небудь національної групи і самоідентифікація людини з нею.

Нормальна ідентичність, коли образ свого народу сприймається як позитивний, з адекватним ставленням до історії, культури, природного патріотизму, з толерантною установкою на спілкування з іншими народами.

Етнодомінуюча ідентичність, що фіксує таке ставлення поведінки і самосвідомості людини, коли не тільки національна ідентичність стає позачерговою серед інших видів ідентичностей, але й досягнення цілей, зацікавленість народу починає сприймати як панівна цінність.

Етнічний фанатизм – ідентичність, у якій повне домінування національних інтересів і цілей, часто ірраціонально сприйнятих, зводиться до готовності йти за них на будь-які жертви і дії.

Етнічна індіферентність – це не зацікавленість людей до проблем національності і міжетнічних стосунків, до цінностей свого та інших народів, люди вільні від норм і традицій, на їхню поведінку не впливає ні національність інших, ні їх власна національна приналежність.

Неоднозначність, виражена, а інколи «подвоєна» чи навіть «потроєна» ідентичність. Такий різновид національної ідентичності достатньо поширений у національно змішаному середовищі.

Етнонігілізм у формі космополітизму, що виступає запереченням національності та етнокультурних цінностей [5, с. 10]

Головною умовою виникнення ідентичності є позитивне сприйняття громадянами своєї країни, держави, нації. Соціологічні дослідження стверджують, що як і в минулі роки, у 2018 році більшість опитаних (близько 60%) вважають себе громадянами країни, інакше кажучи, переважає загальнонаціональна ідентичність. На другому місці за поширеністю є локальна ідентичність (безпосереднє місце проживання). І лише 7% опитаних вважають пріоритетною регіональну незалежність.

«За роки незалежності абсолютна більшість громадян країни не просто звикли до державних символів незалежної країни, а і сприймають їх як свої. Не лише у Львові, а й у Донецьку та Криму вболівають за збірну під синьо-жовтим прапором. На початку 1990-х це здавалося б нонсенсом. Усе це свідчить про те, що хоча й повільно, однак таки зростає громадянська ідентичність українців, більшість яких починає ототожнювати себе насамперед із власною країною», - стверджував В. Фесенко [6].

Висновок

Отже, національна ідентичність виступає як визнання самого себе. Знання і повага національної культури, історії, території, осмислення народом своїх особливих рис, розуміння членами національної групи своїх прагнень, цілей, інтересів, потреб і ідеалів. Основними елементами «національної ідентичності» є національна самосвідомість, національне самовизначення і традиційна культура. Ідентичність теперішніх громадян України має з'явитися з тих умов, у яких знаходиться наша країна, втілювати в собі спільну волю до вирішення загально-національних завдань, поставлених цілей. Національна ідентичність – це усвідомлення людиною власної належності до певної національної групи, що має свою назву, територію, історичну пам'ять, культуру, мову, традиції. Глобалізаційні процеси є суперечливими для розвитку національної ідентичності оскільки вони ставлять під сумнів все, що пов'язано з національним розвитком. Але без врахування сучасних тенденцій важко зберегти національні традиції і власну культуру.

Література

1. Филипповых Д. Н. От русской идеи – к государственнопатриотической идеологии // Трибуна русской мысли. 2003. № 1. С. 90-100.
2. Шморган О. Основний зміст поняття «українська національна ідея» // Розбудова держави. 1997. № 6. С.10-19.
3. Бадмаев В.Н. Феномен национальной идентичности (социально-философский анализ). / В.Н. Бадмаев. Волгоград-Элиста., 2000. 289 с
4. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис. Э. Эриксон. М.: Прогресс, 1996. 450 с.
5. Лисенко О. М. Проблема національної ідентичності: педагогічний, соціологічний, філософський аналіз / О. М. Лисенко [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/30>
6. Козловель М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: Монографія / Микола Адамович Козловель. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. –558 с.
7. Хашиєва Л. В. Глобалізація та ідентичність: взаємозв'язок глобального та локального / Л. В. Хашиєва [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.kbuana.kharkov.ua/e-book/andru/2015-2/doc/2/02.pdf>
8. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування / Національний інститут стратегічних досліджень. К.: НІСД, 2011. 336 с.

9. Шевчук Д. Культурна ідентичність та глобалізація/ Д. Шевчук [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://eprints.oa.edu.ua/1082/1/1.pdf>
10. Гончарук Т. В., Шумка М. Л. Національно-культурна ідентичність як маркер модерніз. українського суспільства / Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей: Збірник наукових праць. Книга 6. Л.: УБС НБУ, 2013. 722с. С. 391-399.
11. Гончарук Т. В., Шумка М. Л. Громадянське суспільство в Україні: проблеми становлення та потенціал. / Матеріали міжнародних філософсько-економічних читань. Львів, 2011. С. 215-222.
12. Шумка М. Л. Проблема національного характеру у філософії Пантелеймона Куліша. / *Studia Methodologica*. Випуск 29. Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. 234 с.
13. Шумка М. Л., Гурик М. І. «Каста луччих людей» у соціально-філософському вченні Дмитра Донцова / Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія». Вип. 8. Острог, 2011. С. 36-46
14. Шумка М. Л., Гурик М. І. Взаємозв'язок етики і політики в інтенціях Ярослава Стецька / *Грані*. Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. Вип. 4(84). Дніпропетровськ, 2012. С. 48-51.
15. Гончарук-Чолач Т.В., Джугла Н.В. Політична соціологія: навчальний посібник / За ред. Гончарук-Чолач Т.В. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ», 2018. 250 с.